

Искове за установяване на произход от баща

Антонина Димитрова

Abstract: Actions for establishing the origin from the father. This paper deals with the two groups of action for establishing the origin from the father: 1. action under article 69 of the Family Code, where action is brought by the child within three years of attaining majority, and by the mother within three years of the date of birth of the child; 2. action under article 66, par.2 of the Family Code, where the affiliating person (the father) may within three months of the date of notification thereof bring action for establishing of origin.

Key words: actions, origin from the father, child

ВЪВЕДЕНИЕ

Материята, свързана с произхода, е от изключителна важност за личността на детето, за неговия гражданскоправен статус, пораждането на родствени връзки, образуването на бащиното и фамилното му име и др.

Уредбата на произхода според българското семейно право се съдържа в самостоятелна глава VI на Семейния кодекс, чл. 60 – 73. Произходът е юридически факт с правопораждащо действие и представлява биологична връзка на детето с жената, която го е родила, съответно с мъжа, от когото то е заченато. Тази биологична връзка от позицията на родителите се нарича майчинство или бащинство.

Способите за установяване произход от бащата могат да се разделят на искиви и неискиви (които са извънсъдебни). Несъдебните са припознаването и презумпцията за бащинството, които не са предмет на правен анализ, а се споменават, доколкото имат връзка с исквете на установяване на бащинство. Именно последните ще бъдат разгледани в настоящия материал.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. *Исковете по чл. 69 от Семейния кодекс.*

1.1. Всички искове за произход се разглеждат по реда на особените искиви производства по дела за гражданско състояние (чл. 331-335 ГПК) и са родово подсъдни на окръжен съд. Тези, за установяване на произход, са от категорията на положителните установителни искове за установяване на факт с правно значение. Предпоставките за предявяването им са три: **1.** детето трябва да е родено, тъй като е недопустимо да се установява произход на човешки ембрион, защото той не е правен субект²¹⁷; **2.** да е налице установен произход от майката и **3.** неустановен произход от бащата.

Като израз на принципа за стабилност на произхода, е установена императивна забрана за търсене на нов произход, преди наличният да бъде оборен по съответния ред (чл. 71 СК). Затова искът може да се предяви: **1.** ако е налице извънбрачно бащинство; **2.** при оборване на презумпцията за бащинство; **3.** при оспорване или унищожаване на припознаване; **4.** при отпадане на неправилно вписване в акта за раждане на даден мъж, като баща на детето.

Редът за оборване на презумпцията за бащинство е само съдебен, като искът е отрицателен установителен, а производството се развива по същите процесуални правила. Активно легитимирани лица са: майката на детето – до 1 година от раждането; презумптивният баща – до 1 година от узнаване за раждането и детето – до 1 година от навършване на пълнолетие. За оспорване на припознаването е предвиден поначало административен ред, а само в случай, когато детето е малолетно при припознаването, е предвидено съдебно производство при условията

²¹⁷ Преди влизане в сила на ЗЛС съгласно чл. 13 от Закона за извънбрачните деца и осиновяването от 1940 г. майката на заченатото, но още неродено дете, е имала правото да предяви иск за търсене бащинство на същото. – вж. Решение № 1852 от 19.VII.1966 г. по гр. д. № 1347/66 г., II г. о.

на чл. 66, ал. 4 СК. С изменение на СК ²¹⁸ е уредена още една възможност – припознаването да се оспори по съдебен ред в 1-годишен срок от извършването му от Дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на детето и от прокурора.

Възможно е обаче в акта за раждане на детето неправилно да е вписан даден мъж като баща. В този случай производството следва да се развие по реда на чл.124, ал.4 ГПК, във вр. с чл.34, ал.2 ЗГР, с което да се оспори презумпцията за истинност на отразени данни в акта за гражданско състояние, като се установи, че детето не произхожда от него. Решението ще има действие *erga omnes*, като след отпадане на неправилното вписване в акта за раждане, детето ще е с неустановен произход от бащата. Ако в акта за раждане са сгрешени имената на бащата, производството е по чл. 547 във вр. с чл. 542 и сл. ГПК, във вр. с чл. 38, ал. 4, предл.3 ЗГР, с което да се поправят вписани в него неверни данни.

Също така са регламентирани преклузивни срокове за предявяване на исковете за произход, както и ограничена легитимация на лицата, които могат да бъдат страни по тях. Самите искове са обусловени от личната преценка на лицата (*intuitu personae*, вж. *ТР 46/1960 ОСГК, ВС*). Тези искове не са наследими, като те могат само да продължат един започнал процес по предявен от наследодателя им иск за произход. Няма обаче пречка да се предяви иск за произход срещу наследниците на твърдия баща (чл. 72, ал. 2 СК). Ако бъдат уважени от съда, проявяват правните си последици с обратно действие (*ex tunc*), т.е. от момента на раждането, а не от влизане в сила на решението, а установеният вече произход има действие спрямо всички (*erga omnes*).²¹⁹

1.2. Овластените от закона лица да предявяват иск за установяване на бащинство по чл. 69 СК са само майката и детето. Бащата няма правен интерес, тъй като разполага с друга възможност – припознаването по реда на чл. 64 СК. Ако припознаването бъде оспорено, той разполага с друг иск за установяване на произход – този по чл. 66, ал. 2 СК.

Съгласно чл. 69, *изр.1, предл.1 СК* майката на детето може да предяви иска за дирене на бащинство в 3-год. преклузивен срок от раждането. Съответно лицето, което тя твърди, че е баща на детето, родено от нея, ще бъде пасивно легитимирания ответник.

Активната процесуална легитимация на детето да търси бащинство е уредена в разпоредбата на чл. 69, *изр.1, предл.2 СК*, като преклузивният срок, който е посочен там, е 3-години от навършване на пълнолетие. От материалноправната норма, която се съдържа в тази разпоредба, е видно, че не е предвиден начален, а само краен срок за предявяване на иска. Следователно срокът започва да тече от раждането на детето, откогато и съгласно чл. 1 ЗЛС то става правоспособен правен субект. От този момент обаче детето все още е напълно недееспособно, следователно правата му до навършване на непълнолетие, ще се упражняват от неговата майка, като законен представител. Още при действието на първия СК от 1968 г., безспорно се приема, че практиката на съдилищата да допускат иска, предявен от майката, като представител на детето, е правилна, тъй като тя не противоречи на точното, логично тълкуване на закона (в този смисъл се произнася още ВС в *Постановление № 5/78 г. от 21.II.1979 г., т. 2, Пленум на ВС*, докладчик Христо Георгиев). Ако обаче майката и детето имат противоречиви интереси, то на него следва да му се назначи особен представител по реда на чл. 29, ал. 4 ГПК. В този случай тя също следва да бъде ответник в производството, заедно с бащата.

В практиката често биват съединявани двата иска – майката на детето го предявява лично от свое име и в качеството си на законен представител на

²¹⁸ ДВ, бр. 100 от 2010 г., в сила от 21.12.2010 г.

²¹⁹ Вж. Определение № 756 от 22.07.2009 г. по гр.д. № 816/2009 г. на ВКС, Гражданска колегия, I г.о.

малолетното дете. Подобен подход обаче може да накърни интересите на детето, ако исковете бъдат отхвърлени, тъй като ще е процесуална пречка за детето да предяви самостоятелно иска. Затова според мен в 3-годишния срок от раждането на детето е безсмислено съединяването на исковете от майката и детето (чрез нея, като законен представител). А след този срок е невъзможно съединяването на исковете, тъй като лично за нея правото е преклудирано.

Непълнолетните и ограничено запретените имат специална процесуална дееспособност в тези производства, като могат да ги предявяват и отговарят по тях без попечителско съдействие (чл. 331, ал. 2 във вр. с чл. 319 ГПК). Когато искът се предявява от непълнолетно или пълнолетно дете, то за ответници следва да бъдат призовани както претендиращият баща, така и майката.

Предмет на доказване по иска е, че тя е заченала детето от мъжа, сочен за баща. Затова трябва да се установи на първо място вероятния период на зачеване и наличието на съответните връзки между майката и ответника през този период. Това се установява с помощта на гинекологична и други съдебномедицински експертизи, с гласни доказателствени средства и други допустими от ГПК доказателствени средства. На следващо място трябва да се установи биологичната съвместимост между детето и претендиращият баща чрез назначаване на медицински експертизи и изслушване на вещи лица (ДНК, кръвни групи, хромозомни, антропологични и др.).²²⁰

Според практиката на ВКС медицинските експертизи са самостоятелно доказателство, което следва да се преценява заедно с останалите доказателства по делото.²²¹ Достатъчно е по една от тях категорично да се изключи мъжът като вероятен баща на роденото от майката дете, за да бъде отхвърлен искът по чл. 69 СК. Ако ответникът откаже да даде биологичен материал за изготвяне на експертизите, съдът може да приеме за доказан факта, относно който ответникът е създал пречки за събирането му (чл. 161 ГПК). Но не може да се приеме за доказан иска само при наличие на признание на ответника – чл. 334 ГПК. Също така не може да бъде постановено и неprisъствено решение.

При уважаване на иска съгласно чл. 70 СК съдът служебно постановява при кого от родителите да живее детето, определя мерките за упражняване на родителски права, режима на лични отношения между детето и родителя, както и неговата издръжка. Служебното начало изглежда обезсмисля предвидената в чл. 332 ГПК възможност искът за издръжка да се съединява с иска за установяване на произход, ако бъде направено обаче, може да се претендира и за минало време, но най-много за 1 година преди завеждане на иска съгласно чл. 149 СК.²²²

Приложими са и правилата на чл. 59 СК относно родителските права след развода. В съдебното решение съдът определя името на детето при спазване изискванията на чл. 12 и сл. ЗГР, а длъжностното лице по гражданско състояние отбелязва промяната в акта за раждане. Бащата придобива родителско качество по отношение на детето, което е свързано и с родствени връзки, право на издръжка, пречки за брак, наследствени правоотношения и др. Ако наследството е открито преди влизане в сила на съденото решение, наследствените отношения подлежат на преуреждане.

2. *Искът по чл. 66, ал. 2 от Семейния кодекс.*

Самият баща няма активна процесуална легитимация да води иск по чл. 69 СК. За него остава възможността да припознае детето, което се извършва по съответния административен ред – подаване на заявление лично или чрез управителя на

²²⁰ Вж. в този смисъл **Матева, Ек.** Семейно право на Р България, ВСУ, 2010, с. 348.

²²¹ Определение № 175 от 04.02.2011 г. по гр.д. № 995/2010 г. на Върховен касационен съд.

²²² **Ненова, Л.** Семейно право – книга втора, нова редакция **М. Марков**, Софи-Р, 2010, с.90.

лечебното заведение, в което е родено детето, или чрез декларация с нотариално заверен подпис, адресирани до длъжностното лице по гражданско състояние. Припознаването може да бъде оспорено по административен ред от другия родител и самото дете, ако е навършило непълнолетие. Съответно предвиден е и съдебен ред за оспорване от пълнолетно дете, което при припознаването е било малолетно, както и от Дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на детето, и от прокурора.

Ако припознаването бъде оспорено по съответния административен ред съгласно чл. 66, ал. 1 СК, едва тогава припознаващият може по съдебен ред да установи произхода. Искът по чл. 66, ал. 2 СК е положителен установителен, като преклузивният срок за предявяване е 3-месеца от получаване на съобщението. От посочената разпоредба могат да се изведат предпоставките за предявяването му – **1.** детето да е родено; **2.** да е налице установен произход от майката; **3.** произходът от бащата да е неустановен; **4.** да е извършено припознаване; **5.** припознаването да е оспорено по съответния административен ред.

Припознаващият е ищец по този специален иск и трябва да докаже, че детето произхожда от него. Ответници по иска следва бъдат майката, респ. детето. При оспорване по административен ред от майката на детето, ако искът не бъде предявен или не бъде уважен, припознаването не се отбелязва в акта за раждане. Съответно при уважаването на иска припознаването се потвърждава с влязло в сила съдебно решение, което трябва да бъде надлежно отразено в акта за раждане на детето от длъжностното лице по гражданско състояние.

Ако оспорването бъде извършено от детето съгласно чл. 66, ал. 4 СК, самото то ще е ищец, а припозналият баща и майката на детето – ответници. При уважаването му извършеното припознаване ще се заличи с обратна сила. В това производство бащата няма право да предявява насрещен иск по чл. 66, ал. 2 СК, защото в разглежданата хипотеза вече има налице установен произход чрез припознаването, той е вписан като баща в акта за раждане на детето. Именно за това искът по чл. 66, ал. 4 СК е конститутивен, за разлика от другите искове за оспорване на произход.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Исковете за установяване произход от бащата могат да бъдат разделени на две групи: **1.** искове по чл. 69 СК – единият, предявен от майката на детето, а другият от самото дете; и **2.** искът по чл. 66, ал. 2 СК, предявен от бащата. Всеки от тях има различен кръг активно легитимирани лица, различни срокове за предявяването им, но имат и сходна цел – да бъде установено бащинството на детето, което е от особена важност за неговото личностно развитие, за родствените връзки, които са в основата и на пречките за брак по чл. 7, ал. 2, т. 1 и 2 СК, на правото му на издръжка, на правото му на име, във връзка с правилата за образуване на бащиното и фамилното име съгласно ЗГР и др.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Матеева, Ек. Семейно право на Р България, ВСУ, 2010.
- [2] Ненова, Л. Семейно право – книга втора, нова редакция М. Марков, Софи-Р, 2010.
- [3] Цанкова, Ц., М. Марков, А. Станева, В. Тодорова. Коментар на новия Семейен кодекс. ИК Труд и право, 2009.

За контакти:

Гл. ас. д-р Антонина Димитрова, катедра Частноправни науки, Юридически факултет, Русенски университет, e-mail: andimitrova@uni-ruse.bg.